

Van dezelfde auteur:

De waterdame

Oesters

Oefeningen in manhaftigheid

Rico's vleugels

Russisch blauw

Alle verhalen

Een Spaans hondje

Dooi

Wie sloop gaat

Verhuid

Stadse affaires

Rascha Peper

Vingers van marsepein

roman

Nieuw Amsterdam Uitgevers

Ze zingen!’ riep het kind. ‘Die daar beneden, die zingen
steeds!’

‘Er zingt niemand, meidje. Iedereen slaapt.’

‘Jij hoort het niet!’

‘Het zijn de katten buiten.’

Voor het slapengaan had het zich nog niet zo erg laten aanzien met de koorts, maar nu had Nelie er spijt van dat ze niet met het zieke kind in de keuken was blijven liggen. Hoe zacht de winter dit jaar ook was, het was nu toch te koud boven. Ze liet het kind nog wat water uit de kan drinken en dekte het weer zorgvuldig toe. Om duidelijk te maken dat ze het zat was, zette ze de nachtpit aan de andere kant van haar strozak en trok het dek over zich heen. Maar slapen deed ze niet, ze bleef liggen luisteren naar het geseun, gelispel en gedraai naast haar.

Dat dit meisje in huis gekomen was, had Nelie beschouwd als een goedmakertje van de Lieve-Heer, die haar gestraft had in haar eigen dochters. Vier jaar geleden was de jongste gestorven, acht jaar oud. De oudste was zestien geworden, gestorven in het kraambed, en de middelste twaalf. Maar ze had weinig reden tot klagen met nog twee zoons die op de Oost voeren en al heel wat rampen overleefd hadden, en met haar Gradus, die

© 2008 Rascha Peper
Alle rechten voorbehouden
Omslagfoto: fles uit de collectie van Frederik Ruysch,
Sint-Petersburg, foto Rosamond Purcell
Omslagontwerp Annemarie van Pruysen
Auteursfoto Keke Keukelaar
Typografie Willem Geeraerds
ISBN 978 90 468 0382 0
NUR 301
www.raschapeper.nl
www.nieuwamsterdam.nl

hij nu mee getrouwd, en die zei: 'Ik d'r uit of die sigaretten eruit.' Toen is hij ermee opgehouden. Nu vindt hij het ook vies.'

'Zover ben ik helaas nog niet,' zei Sylvia. 'Ik moet mezelf dwingen om niet naar die mensen daar bij het raam te kijken, die zo lekker zitten te paffen. Maar ik wil het net zo rigoureuus doen als jouw meester. Niet dat slappe gedoe van er stiekem toch een opsteken, eentje maar, en volgende week zogenaamd weer stoppen. Als je me ziet roken, krijg je een papegaai van me, compleet met kooi.'

'Dat wil mama niet.'

'Dan een aquarium. Dat vond ze toch goed?'

'Ja, maar...'

Met zijn moeder had hij het al gehad over een aquarium voor zijn volgende verjaardag. Hij zag haar gezicht al als hij zou zeggen dat hij er een van Sylvia kreeg.

'Dat is gemeen. Dan ga ik hopen dat ik je zie roken!'

'Dat zul je niet zien!'

'Dan heb ik er ook niks aan.'

'Probeer Jasper maar zover te krijgen, dat is meteen een goede stimulans voor hem.'

Hij keek argwanend naar haar.

'Willen jullie opeens gezond worden of zo?'

'Precies,' zei Sylvia en ze lachte alsof hij iets geestigs had gezegd.

De maand maart had ingezet met zeldzaam zacht, zonnig weer; het leek wel grasmaand. Op de Bloemgracht stonden de ramen van de huizen open en de meiden gingen aan de slag met het schrobben van vloeren, stoepen en straat. Aaltje liep rond zonder omslagdoek, haar borsten in haar jakje deinend. De oude Anna en de halfblinde moeder van Aaltje verplaatsten het hakselen van koolrapen van de keuken naar de binnenplaats en Lucretia bleef weliswaar op haar kamer zitten schrijven, maar liet haar bont en wintergoed uitkloppen en luchten. Op tante Marie had het vroege voorjaar de uitwerking dat ze Nelie en Aaltje een maand eerder dan gebruikelijk opdracht gaf de strozakken in de vuilnisboot te legen en ze bij de hooi- en stroverkoper opnieuw te laten vullen; iets wat een lenteachtige, opwindende geur van schoon hooi in huis gaf. Gradus noemde dat het vaarwel aan de ouwe beessies. Toen er ontdekt werd dat er al volop grondels de grachten waren komen in zwemmen, gingen alle kinderen vissen, ook al was het verboden, en Bregtje en Haesje hadden op één dag ieder een emmer vol grondel en voorn, waarvan Anna Bregtjes deel onmiddellijk zultte in azijn.

Hoewel het mooie weer plezierig was en de voorjaarswerkzaamheden haar afleiding bezorgden, voelde Bregtje zich rusteloos. Ze had al dagen niets van de jonker gehoord, terwijl ze al

drie maal een vers gevuld flesje met looivloeistof en huidschraapsel in De Koperen Hoorn afgeleverd had, vergezeld van uitgebreide beschrijvingen van de bewerkingen die de neushoornkop had ondergaan waar ze zoveel mogelijk met haar neus bovenop gestaan had. Geheel uit eigen beweging had ze er zelfs aan toegevoegd dat een apothekersknecht gisteren Nantische brandewijn, hars en aluinpoeder was komen brengen, dat kon voor de jonker belangwekkend zijn. Over mogelijke lichaamsdelen van de gehangene, waarmee oom misschien nog aan de gang zou gaan, had ze niets te weten kunnen komen en ze begreep dat nieuws daarover de jonker nu juist meer aan haar zou verplichten dan welke mededeling over het preparatieproces van de neushoorn dan ook. Te ongedurig om te lezen of te schrijven, wat ze van tante eigenlijk moest doen, haalde ze haar schetsboek tevoorschijn en ging op de binnenplaats naast Caspar zitten.

De rinoceros lag in zijn kuip met een vaalblauwe, in zuur gedrenkte doek om zijn kop gewonden, waaronder zijn oren en afgesneden nek helemaal schuil gingen. Alleen de achterste hoorn stak fier voor de doek uit. Het gaf hem het aanzien van een kiespijnlijder of een sultan of voorwereldlijke godheid met een tulband op. Wat haar niet beviel was dat er de dag tevoren, om de oogleden niet te veel te laten invallen, groene glazen stuiters in de lege oogkassen gestopt waren, waardoor zijn droevige blik veranderd was in een slimme, maar onbetrouwbare ge-laatsuitdrukking, die ze Hendrik, die de stuiters uitgezocht had, kwalijk nam. De neushoorn had vandaag gezelschap gekregen van een andere diersoort. Naast zijn kuip stonden op een tafeltje Keulse potten met krioelende insectenlarven die een lever of een ander orgaan aan het opvreten waren. Ze wist wat daarvan de bedoeling was: oom had de bloedvaten in die levers opgevuld met was; de larven lustten dat niet en vraten alles weg behalve de was. Zo maakte je de vaten in een orgaan goed zicht-

baar. In de winter stonden zulke potten binnen te stinken, maar vanwege het mooie weer had iemand ze buiten gezet.

Nadat ze een half uur had zitten schetsen, kwam Frederik Ruysch de binnenplaats op lopen, met zijn geklede jas nog aan, maar zonder pruik. Waarschijnlijk kwam hij van een college in de Hortus Botanicus, waar hij hoogleraar Plantkunde was, want hij hield een takje oranjerode bloesem in de hand, van een soort die ze nog nooit gezien had, al helemaal niet aan het eind van de winter. Hij zei dat het de bloesem van een Chinees sierappeltje was, in de Hortus tot bloei gekomen in de stoof, een verwarmd bouwsel met veel ramen waar ze weleens was geweest, en boog zich over haar tekenboek.

'Zo is hij ongetwijfeld nog nooit vastgelegd!'

'Maar met die groene ogen kijkt hij zo gemeen.'

'Dat is tijdelijk, hij krijgt nog mooie glazen ogen. Maar misschien is hij ook gemeen.'

'U heeft zelf gezegd dat dieren niet gemeen kunnen zijn,' zei ze verontwaardigd. 'Dat ze zich alleen maar gedragen zoals de Schepper ze voorbestemd heeft.'

'Dat is waar. Bovendien is zijn herseninhoud zo klein dat hij waarschijnlijk niet veel gemenigheid kan bedenken.'

'Maar de wilden die op hem schieten, geeft hij wel hun verdiende loon!'

Als doetje hoefde Caspar nu ook weer niet beschouwd te worden.

'Ja, als ze niet oppassen!' zei oom en hij wilde weer naar binnen lopen, toen Hendrik net naar buiten kwam. Ze bleven in de deuropening even staan praten over de verdere dagindeling en zij hoorde oom zeggen: 'Als ik vanmiddag de hand niet doe, dan kan het al niet meer bij deze temperaturen.' Ze voelde meteen aan dat het om de gehangene ging.

Weer alleen achtergebleven dacht ze onder het tekenen na over wat oom gezegd had over de hersenen van Caspar. Te klei-

ne hersentjes om gemenigheid te bedenken. Het vertederde haar. Zwaarder en sterker dan een leeuw was dit beest, hij zou haar met één poot kunnen doodtrappen, maar kwaad zat er niet bij. Kwaad, daarvoor moest je bij mensen zijn – zoals zichzelf. Want wat deed zij? Liefdevol opgenomen in dit huis had ze als dank preparaten gestolen en verkwanseld aan een onguur basserool, in ruil voor beloften waarvan nog maar moest blijken wat ze waard waren. En ook deze onschuldige neushoorn had ze verraden. De samenstelling van de baden waarin hij gedrenkt werd, de bewerkingen die hij onderging, waren niet alleen oom Frederiks geheim, maar ook een beetje het zijne. Het was ook zijn *liquor balsamicus*, Caspars toegang tot het eeuwige leven, waarvan ze het recept zo zelfzuchtig aan de vijand uitleverde. Een moment voelde ze zich akelig van schaamte. Maar het kon niet anders. Welk zusje deed dat niet als het ging om het terugkrijgen van haar broer?

Bovendien, suste ze haar geweten, wat voor kwaad kon de jonker eigenlijk aanrichten met de kennis die zij overbracht? Niemand van ooms concurrenten had toch een neushoorn te prepareren? Caspar was de eerste en enige neushoorn in de hele Republiek.

Na het middagmaal, dat zij, zoals altijd, in de keuken gebruikte, hield ze scherp in de gaten wat oom Frederik deed, toen hij uit de eetkamer kwam. Zoals ze al dacht, liep hij naar de werkplaats, samen met Hendrik. Oom Frederik kende geen ledige momenten. Ze had nog nooit eerder iemand meegemaakt die zijn tijd zo volledig benutte. Hij stond op zodra het licht was, om alle uren daglicht die hij niet aan colleges, anatomische lessen, de Hortus, het gasthuis, barenden en vroedvrouwen kwijt was, aan schrijven en ontleden te kunnen besteden. 's Avonds

las hij bij kaarslicht met een brilletje op. Nooit deed hij, zoals tante soms, na het eten een dutje in zijn stoel en 's avonds maakte hij zich nooit met liederen of muziek, laat staan met kaarten of dobbelspelletjes. Hij werkte alsof hij op zijn oude dag nog een heel huis met preparaten moest vullen.

Tante ging een visite maken, dat kwam goed uit, nu hoefde Bregtje zich alleen maar onvindbaar te houden voor de meiden en te inspecteren of het bloesemtakje ergens in huis in een vaas gezet was. Daartoe slipte ze de ontvangstkamer en de eetkamer binnen, maar daar stond het niet; dan kon het maar op één plek zijn. Ze nam haar schetsboek en haar loodstiften mee, verdween de gang in die naar de werkplaats leidde en bleef een tijdje, om moed te verzamelen, achter de gesloten deur staan waarachter vaag de stemmen van oom en Hendrik opklonken. Pas toen ze vanuit de keukens Nelie tegen Aaltje horen roepen: 'Haal d'r eens!' tikte ze bescheiden op de deur en opende hem tegelijkertijd.

Frederik Ruysch stond in het midden van het vertrek en Hendrik zat op een kruk aan de werktafel, alsof hij nu al moe was. Ze zag direct de bloesemtak in een fles op ooms werktafel voor het raam staan. Vader en zoon keken haar licht verstoord aan. Haar hart klopte in haar keel, maar nu kon ze niet meer terug. En niet geschoten is altijd mis, zei Gradus altijd.

'Neemt u me niet kwalijk, oom,' zei ze deemoedig, 'maar ik wilde zo graag de Chinese appelbloesem tekenen. Mag dat?'

'Wel, neem die fles dan maar mee.'

'Mag... mag het niet hier?'

'Wij moeten werken!'

'Maar ik zal geen woord zeggen, alleen maar tekenen.'

De twee mannen keken elkaar even aan. Ze zag een vluchtig glimlachje om Hendriks mond glijden. Haar oom fronste de wenkbrauwen, maar was in gedachten blijkbaar al zo met de werkvoorbereidingen bezig dat hij geen zin had woorden aan

haar vuil te maken. Met een ongeduldig handgebaar in de richting van zijn schrijftafel beduidde hij dat ze maar moest gaan zitten.

Nu zag ze wat er tussen hen in op de werktafel stond. Een witte kom waarin een grote, behaarde hand onder water lag. Een vaalbleke hand, waartegen de zwarte beharing dramatisch afstak en waar het bloed al uitgespoeld was; zelfs het snijvlak op de pols was niet bloederig meer. Ze deed of ze niets zag, ging stilletjes aan de schrijftafel zitten, van de beide mannen afgewend, en opende haar schetsboek.

Eerst berekende ze zo goed mogelijk hoe de kromming van de tak over het beschikbare vlak paste; als je dat niet deed, kwam je straks ruimte te kort. Het was een donker, grillig gevormd takje, met stekeltjes die je lekker scherp kon maken. Blaadjes zaten er nog amper aan, de oranjerode bloesem bloeide direct op het hout. Ze kneep er een bloemetje af en legde het op haar tekensel om de vorm goed te kunnen treffen. Op het inkleuren met waterverf verheugde ze zich het meest, maar misschien kwam ze daar vandaag niet aan toe. Niet ongeduldig zijn, hield Rachel haar weleens voor, de tijd nemen. Mooi ging boven snel. Ze zette een schets op. Achter haar rug mompelden de twee mannen, totdat Hendrik wegliep om in de keuken heet water te halen.

Ze ging wat schuin zitten en gluurde naar haar oom. De hand lag nu op een plank op tafel en hij was bezig de vingers en de muis te kneden alsof hij een hand van klei boetseerde. Het was een rechterhand; de vingers, waarvan de beharing tot op de bovenste kootjes doorliep, bogen en strekten zich onder het duwen en knijpen van ooms blauw dooraderde oudemannenhanden, alsof ze nog steeds een keel wilden toeknijpen.

Toen Hendrik terugkwam met een emmer, legde oom de hand weer op de plank. Bregtje concentreerde zich op haar tekening, maar ving op dat de kom waarin de hand had gelegen nu bijgevuld werd met heet water en dat de hand daarin te we-

ken werd gelegd. Vervolgens werden er kolven en injectiespuiten op tafel gelegd en oom gaf als aanwijzing: 'Verwarm het niervet maar.' Op een rand van een oude tekening schreef ze: niervet verwarmen. Dat was zeker het schapenniervet dat Aaltje altijd vers bij het slachthuis moest halen.

Opzij kijkend zag ze Hendrik op zijn krukje naast de emmer zitten, terwijl hij een ronde kolf met geelwitte inhoud rond-draaide in het hete water. Oom Frederik was in de weer met een fles met een opvallende vloeistof: mooi vermiljoenkleurig, net als de bloesem die zij aan het tekenen was. Hij zoog een zilveren buisje vol, liet dat in een kommetje lopen en voegde er nog een half buisje aan toe. Onderwijl sprak hij met zijn zoon over de prijs van cinnaber bij andere apothekers dan de zijne, waaruit ze opmaakte dat de rode vloeistof, waarmee het schapenvet gekleurd werd, zo heette. Anderhalve buis cinnaber, noteerde ze.

De tak die op het papier groeide, deed haar denken aan de takken op de theebussen bij Loosjes. Ze werkte kalm door en luisterde naar alles wat vader en zoon deden en overlegden. Na een nauwkeurige vermenging van het vet met de rode vloeistof, een proces dat ze niet kon volgen en waarover ze alleen de op- en aanmerkingen hoorde – 'meer', 'minder', 'niet zo schielijk', 'eerst maar afkoelen' – bleek een van de injectiespuiten gevuld te worden en toen ze weer keek, zat oom aan tafel met de hand in een houten klem voor zich, de afgesneden pols naar voren gekeerd. Hendrik gaf hem de warmgehouden injectiespuit aan en keek gespannen naar zijn vader. De hele houding van de oude man, de manier waarop hij zijn rug kromde, zijn handen in positie bracht, zijn grijze hoofd liet zakken tot hij met zijn neus vlak voor het preparaat hing, ademde opperste concentratie uit. Het was doodstil in het vertrek, Hendrik zat roerloos en zij gaf geen kik, maakte geen enkele beweging, maar keek ademloos toe hoe de metalen spuit met donkerroze niervet in de polsslagader werd gespoten. Meteen daarop haalde oom de

hand uit de klem en begon hem zachtjes te masseren, terwijl Hendrik een nieuwe spuit klaarmaakte.

Ze tekende niet meer, keek alleen nog maar; er werd toch niet op haar gelet. Oom Frederik stuwde voorzichtig, teder bijna, maar trefzeker de gekleurde vetmassa door de hand, eerst naar de duim, toen door de middenhand naar de wijs-, middel- en ringvinger, tot aan de topjes toe, en ten slotte naar de pink. Daarna klemde hij de hand weer vast, nam de nieuwe spuit van Hendrik aan en herhaalde de injectie en de massage. Er raakten door het wrijven nogal wat haartjes los, die op ooms eigen onbehaarde handen terecht kwamen; hij was te ingespannen bezig om ze weg te vegen.

De kleurverandering sprong op de met die vacht bedekte handrug van de gehangene nog niet zo in het oog, maar de binnenkant kleurde zich al duidelijk roze. Zo vaal en levenloos als de hand er aanvankelijk had uitgezien, een bloedeloos deel van een lijk, zo normaal, huidkleurig, werd hij weer onder het vaardig masseren, of hij nog maar net, als bij mirakel, van de arm was gescheiden. De bloedvervangende vloeistof drong door tot in de fijnste vaatjes en de hand keerde terug uit de dood en trad, alsof hij niets te maken had met het lichaam waaraan hij vastgezet had, weer tot het land der levenden in. Zo ging dat dus. Zo ging de doodskunstenaar te werk. Wat had Peter de Grote ook alweer gezegd? Gutentag, Magister.

Ze keek naar het aandachtige, geconcentreerde gezicht van haar oom, getroffen door de toewijding waarmee hij handelde. Hij masseerde de hand geduldig en liefkozend of het de hand van zijn beste vriend was die hij met deze behandeling kon redden. Verdiende de booswicht, die twee mannen gedood had, zo veel toewijding wel? Maar, besefte ze, voor haar oom was het de misdadiger al niet meer, wiens lichaamsdeel hij kneedde en streelde, de hand was van hoedanigheid veranderd: hij was materiaal geworden, interessant genoeg bevonden voor in een van

de fiolen hier in huis. Op de geheime *liquor balsamicus* van Frederik Ruysch zou deze hand de eeuwigheid ingaan en generaties mensen verbazen en ter lering strekken.

Tijdens het gadeslaan van deze gang van zaken viel Bregtje opnieuw ten prooi aan een diepe schaamte over haar rol als spin. Als deze gewetensvolle, vriendelijke man eens wist wat voor adder hij met haar aan zijn borst koesterde! Ze vocht tegen de tranen en kon vrijwel niet meer tekenen. Als Rens hier maar eenmaal was, dan was het leed geleden, dan kon elk contact met de jonker worden verbroken en zouden ze beiden de familie Ruysch helpen en tot steun zijn in alle dingen.

De pols werd met een wasachtige substantie afgedekt en lag een poosje stil op tafel, alsof iemand vergeten was zijn hand mee te nemen. Oom en Hendrik overlegden met elkaar, terwijl zij verderging met de bloesemtak, en Hendrik haalde uit een van de kasten een pot waarin vier of vijf foetjes van verschillende grootte op wijngeest deinden. Ze begreep dat ze er een uitzochten die goed in de hand paste en keek tersluiks toe hoe oom een vrucht ter grootte van de hand, maar vele malen tenderder en blanker, uit de pot haalde en met zijn iele nekje tussen middelvinger en duim van de gehangene probeerde te krijgen, op zo'n manier dat het kindje erbij hing als een jonge kat, door de moederpoes versleept. Toen hij de vingers in de juiste houding had gekneet en met een bandje had vastgebonden, stuurde hij Hendrik om een bak ijskoud pompwater en zodra die er was, werd de hand erin gelegd. Er was nu enige tijd geen werk te verrichten en Hendrik verdween naar elders.

Oom Frederik depte de foetus zorgvuldig met een doekje af en zette hem in de houten klem vast. Hij rommelde wat met flesjes en pigmenten en even later stond er een schoteltje op tafel waarop een lieflijke rozerode verf glansde en zat oom op een kruk voor het kleine mensje dat zijn nietige handjes naar hem uitstreekte alsof het om hulp vroeg. Toen hij het fijnste penseel-

tje pakte dat ze ooit gezien had en zijn linker wijsvinger onder de vingertjes van het kind stak, drong het tot Bregtje door wat hij ging doen. Op slag vergat ze haar belofte om stil te zijn en niet in de weg te lopen.

'Oom, mag ik dat doen?'

'Denk je dat je dat kunt?'

Ze was opgesprongen en tuurde naast hem van dichtbij naar de minuscule vingertjes met nagels ter grootte van mierenkopjes.

'Ja.'

'Probeer het dan maar. Heel dun beginnen.'

Hij stond haar zijn plaats op de kruk af. Voorzichtig ondersteunde ze met een vinger het eerste handje, nam een puntje verf op het penseeltje en lakte behoedzaam het vliesdunne pinknageltje. Weer een tipje verf, afstrijken, het ringvingertje, en zo verder; alleen het duimnageltje kreeg een extra puntje verf. Oom maakte zachte, goedkeurende geluiden, nu bang om háár concentratie te verstoren. Ze ging over naar het tweede handje, zonder adem te halen, gloeiend van trots. Ze hielp oom. Ze werkten samen. Zij droeg bij tot de glorie van de collectie. Misschien mocht ze dat wel vaker doen.

'Dit kindje moet extra mooi zijn, hè?' zei ze, toen het tweede handje gedaan was, met een schuinse blik naar de opstijvende mannenhand in de kom water. Dat had ze goed begrepen, zei oom Frederik.

Ze liet de lak op de nageltjes even drogen en daarna kwam de tweede vernislaag. Ze waren allebei tevreden. Het foetje moest nog een poosje in de klem blijven hangen en de hand een uur aan de lucht drogen; ze konden nog niet samen in een fles. Frederik Ruysch zou dadelijk in het kabinet een bezoeker ontvangen, dus Bregtje moest haar tekenspullen opruimen, maar eerst wilde hij haar nog iets laten zien.

Ze wachtte nieuwsgierig af, terwijl hij een plankje met een stolp eroverheen uit een kast haalde. Het was net zo'n raam-

werkje met kleurloos, fijn vertakt melkvatensstelsel als ze onlangs al een keer had gezien, misschien wel hetzelfde.

'Jij hebt nog jonge ogen,' zei oom. 'Kijk eens vanuit deze hoek. Nee, lager, zak maar door je knieën. Kijk eens goed naar die vaatjes. Zo valt het licht er mooi doorheen. Wat zie je in die vaatjes?'

'Daar binnenin?'

Ze tuurde naar de tere, doorzichtige buisjes die al een wat uitgedroogde indruk maakten, en merkte op dat de langste ervan aan de boven- én aan de onderkant afgebonden waren met een draadje. Was dat om het vocht er niet uit te laten lopen, het water dat uit je knie kwam als je gevallen was?

'Ik zie geen water.'

'Nee, dat is er allang uit. Ik heb er lucht in geblazen met dit pijpje en de uiteinden afgebonden.'

Hij liet haar een onwezenlijk fijn glazen pijpje zien, waarvan je niet begreep hoe het kon bestaan en dat iemand het gemaakt had.

'Dus het zijn net opgeblazen darmpjes, maar dan veel kleiner. Maar wat zie je erin?'

Ze kneep haar ogen samen en tuurde zo scherp mogelijk naar de kleurloze takjes.

'Eh... een soort tussenschotjes?'

Dit antwoord leek haar oom groot plezier te doen, want hij lachte breed en reikte in het kastje naar een dunne liniaal die tussen twee staanders rustte en waaraan een strook nauwelijks zichtbare, vliesdunne franje geplakt zat. Die liniaal hield hij in het heldere daglicht.

'Dit zijn dezelfde vaatjes, maar dan uitgedroogd en over de lengte doorgesneden. Kijk eens hoe duidelijk je die tussenschotjes nu ziet.'

Inderdaad, als je wist waarop je moest letten, zag je in de doormidden gesneden buisjes op regelmatige afstanden van elkaar een soort halvemaantjes tegen de binnenwand.

'Bregtje Claesdochter...' zei oom gedragen, 'je bent het eer-

ste meisje ter wereld dat de klapvliezen in de melkvaten aanschouwt!

Ze wist niet wat ze moest zeggen. Zou Haesje het op waarde weten te schatten als ze dat vertelde? Ik ben het eerste meisje ter wereld dat de klapvliezen in de melkvaten heeft aanschouwd. Haesje wist misschien nog niet eens wat blóédvaten waren, over zulke dingen hadden andere families het nooit.

'Dat er water door de melkvaten stroomt, wisten we allang,' zei oom, 'maar hóé het stroomt, dat is voor de meeste mensen nog een raadsel. Je weet toch dat het hart een grote pomp is, die het bloed door de aderen rondstuwt? Wel, zo'n pomp is er voor de melkvaten niet, dus hoe kan het vocht dan door het lichaam getransporteerd worden?'

Dat had ze zich nooit afgevraagd.

'Doordat die klapvliezen er zijn!' zei oom triomfantelijk. 'Die kunnen maar naar één kant open, dus het vocht kan nooit terugvloeien.'

'Net als de sluisdeuren bij ons in Dicmen.' Het 'bij ons' viel haar zelf op.

'Precies. Het zijn kleine sluisjes!'

Hij borg zijn kleinoden weer in het kastje op en ze verlieten samen de werkkamer. Ze ging meteen Nelie opzoeken om te vertellen over het nageltjes lakken. Nelie zei dat ze over een paar jaar vast een prima hulpje voor de meester zou zijn, waarop Bregtje het niet kon laten te zeggen: 'Weet je wie hem goed zou kunnen helpen? Mijn broer. Die was zo handig en vlug met snijden en uitbenen en villen!'

'Ja, wijffie?' zei Nelie en ze kneep haar liefkozend in de wang.

Van de dagen nadat Rens verdwenen was, herinnerde Bregtje zich zo weinig dat het leek alsof het een vreemd meisje was ge-

weest dat naar hem had lopen zoeken door de weilanden en de uiterwaarden, in schuren en hooimijten. Hoe lang wist ze niet meer; alles had zich in haar geheugen aaneengeregend tot een onbestemde periode van lopen, zoeken, vragen en tussendoor in het donkere, warme achterhuis aan de zuur stinkende legersteden van haar ouders zitten. Ook wist ze nog dat ze vreselijk kwaad op Rens geweest was, omdat hij er zonder haar vandoor gegaan was. Slechts een paar voorvallen waren haar bijgebleven.

Zo herinnerde ze zich dat ze naar de boerderij was gelopen waar ze altijd boter haalden, misschien omdat de boerin daar kort geleden nog gezegd had dat ze een dassenvel van Rens wilde kopen en zij nu tegen beter weten in half en half verwachtte dat hij, plotseling wonderbaarlijk hersteld, dat vel in de vroege ochtend was gaan brengen. Maar de mensen die op het erf waren, verdwenen in huis zodra ze haar zagen aankomen en sloten de deuren achter zich. Van boven in het huis werd haar door de boerin achter het venster toegeroepen dat ze niet verder moest komen. Daar was ze van geschrokken. Deze vrouw, wier zoons al volwassen waren en die nooit dochters had gehad, was altijd bijzonder vriendelijk voor haar en haar kleine zusje geweest en hield zelfs lekkernijen voor hen apart. Maar ze zocht Rens, riep ze terug. Die was hier niet, riep de boerin, en hoe was het thuis?

'Jannechien is dood!'

De boerin had haar handen voor haar gezicht geslagen.

'Niet meer komen, vrouwtje!' had ze geroepen. 'Ik zet straks een mand met gepekeld vlees en room aan de poort, die kun je zo weghalen.'

Ook stond haar het bezoek aan de stokoude sluiswachter nog bij. Die was weliswaar niet helemaal wijs, maar Rens en hij waren op elkaar gesteld geraakt. Rens repareerde zijn fuiken en de sluiswachter gaf Rens op zijn beurt interessante dingen van ijzer: bijzondere vishaken, een slot met fraai gedreven sleutel en

een oud hakmes, dat Rens had geschuurd, geslepen en gepolijst tot het weer blonk en griezelig scherp was; de laatste tijd had hun moeder hém gevraagd de kippen de kop af te slaan. De oude man zat met een loep in de bijbel te lezen. Hij had Rens niet gezien, maar ze moest gaan zitten, dan zou hij haar wat voorlezen. Hoewel ze daar geen zin in en geen tijd voor had, had ze toch bij hem aan tafel gezeten en een passage aangehoord vol bazuinen, wrekende ruiters en instortende muren, hakkelig uitgesproken en moeizaam gespeld. Over Rens had hij gezegd dat de Heer zijn uitverkorenen soms van hun bed lichtte, als Hem dat goed docht. Zonder háár toch zeker niet, had ze gezegd. Met haar had de Allerhoogste misschien andere plannen, meende de sluiswachter.

Ze had drie doden gezien op haar zwerftochten door de uiterwaarden. Een lag in een bootje zonder riemen, dat in een rietkraag van de in de Zuiderzee uitmondende Hellebeek was vastgelopen; die rook ze al voordat ze hem zag. Het lijk was onherkenbaar geworden en droeg een kiel en een strooien hoed die ze evenmin kon thuisbrengen. De twee anderen waren de kosteres van de oude kerk en haar dochter, de eerste duidelijk herkenbaar, ondanks haar grauwbouwe kleur en de vliegen op haar gezicht, aan de tweede twijfelde ze. Was dat kleine, uitgeeerde lichaam dat in verkrampte houding met het hoofd in haar moeders schoot lag, wel het lange, vrolijke meisje dat ook altijd het schooltje had bezocht?

Ze was bij de pastorie gaan vragen of haar broer daar was geborgen. Nee, ze dachten van niet, en dat had haar bemoedigd in de hoop dat Rens naar elders was gevlucht. Toen ze op een dag thuiskwam, slaakte ze een kreet van verrassing: er lag iemand met een doek over zich heen op Rens' strozak. Maar het was haar vader geweest, die nog dezelfde dag gestorven was.

Zodra ook haar moeder bezweken was, had de meid (die als enige helemaal niet ziek was geweest) het varken en de kippen

aan de zorg van de twee overgebleven knechts overgelaten en was met Bregtje naar Naarden gelopen, waar haar ouders woonden, buiten de vesting gelukkig, want de stad was gesloten. De tijd die Bregtje bij deze eenvoudige keuterboertjes doorgebracht had lag als een stukje helderblauwe hemel tussen twee donderwolken in. In Naarden heerste de hete koorts niet. Ze was er weer op krachten gekomen, had een nieuwe, roodbaaien rok gekregen en at iedere dag pruimentaart met room. Op een dag had ze er Rens gezien, toen ze met de boerenvrouw door een straatje liep om twee emmers grutten te halen. Hij stond onder een boom met twee andere jongens te praten. Ze had de kleine emmer die ze droeg plompverloren op de keien gezet en was naar hem toegerend. De drie jongens hadden haar verwonderd aangekeken en degene die ze voor haar broer hield, had spottend gezegd: 'Kom over een paar jaar maar terug, kriekip!' Op de terugweg was ze gestruikeld, had de helft van de grutten verspild en was in zo'n huilbui uitgebarsten dat de boerenvrouw er geen raad meer mee wist.

Zodra de vader van de dienstmeid haar met de vrachtkoets teruggebracht had naar Diemen, werd haar leven ondraaglijk. In haar ouderlijk huis was een neef van haar vader met zijn gehalveerde gezin gaan wonen. Ze haatte die mensen, alsof zij alle onheil over Diemen hadden gebracht, en was net zo obstinaat geworden als de geit die haar vaders neef bezat en die bokte, stootte, zijn touw doorvrat en driftig de kool uit de bedden trapte. Ze lustte niets meer, sloeg de kinderen van haar achterneef, begon weg te lopen, en gooide op een dag het psalmboek van haar nieuwe moeder in het sekreet. De geit was uiteindelijk geslacht en voor háár was de familie van moederskant in Amsterdam aangeschreven.

stro als iemand zich omdraaide, het gesnurk van Gradus en het klaaglijke gesteun van Aaltjes moeder. Er klonk gescharrel langs de plinten en op een binnenplaats jammerde een krolse kat. Ze huilde niet meer, maar lag met open ogen in het donker te kijken. Onder haar deken bespeurde ze een andere geur dan haar eigen slaapluchtje: ze rook naar Gradus en zijn kleverige spul.

Misericordium... zei ze geluidloos voor zich heen, misericordium.

Sylvia wilde in iedere stad waar ze kwam de dierentuin zien, dus staken ze met zijn drieën opnieuw de Dvortsovybrug over naar het Vasilevski-eiland. Het was een zonnige, windstille dag en de Neva stroomde traag en glinsterend onder hen door. Vracht- en plezierboten passeerden elkaar vloeiend. Op een rondvaartboot stonden de passagiers op het achterdek te zwaaien naar de schipper van een met zand geladen rivieraak. De schipper in de stuurhut groette terug. Om de rondvaartboot onder zich te zien verdwijnen, ging Ben over de brugleuning hangen. Een paar mensen aan boord zagen hem en zwaaiden. Ze hadden vrolijke gezichten en felgekleurde petten op. Hij stak zijn hand naar hen op en voelde zich een secondelang met hen verbonden, hij had wel deel willen uitmaken van dat opgewekte groepje.

Zijn vader en Sylvia waren al doorgelopen. Ze hadden hun armen om elkaars middel geslagen en droegen allebei een donkerblauw jasje. Hij dacht aan de siamese tweelingen uit de Kunstkamera en aan zijn moeder.

Een paar weken geleden, toen de school vijftig jaar bestond, was zijn moeder met een paar andere ouders een ochtend bezig geweest de hal en de gangen te versieren. Juist op die dag had de meester hem samen met Sam, wiens moeder ook meedeed aan het versieren, tijdens de les naar boven gestuurd om bij groep

acht een paar vellen karton te halen. Zo hadden ze in de hal onverwachts hun ouders gade kunnen slaan bij de voorbereidingen voor het feest. De moeder van Sam – glanzend, lang haar en een spijkerbroek met glitters op de kont – stond gierend van het lachen op een hoge trap, een vader die ze niet kenden op een soortgelijke trap aan de andere kant van de deur en zijn moeder liep zorgelijk tussen die twee heen en weer met een slinger rozzetten die haar steeds ontglipte.

Op de gang boven had Sam opeens gevraagd: 'Hoe oud is jouw moeder?'

'Achtendertig.' Zijn moeder was twee jaar ouder dan zijn vader.

'Echt?' had Sam ongelovig gevraagd – alsof hij daarover soms zou liegen. 'Mijn moeder negenendertig.'

Verder hadden ze het er niet meer over gehad, maar hij was nog niet vergeten hoe hij zijn moeder op dat moment door de ogen van een klasgenoot had gezien: een kleurloze vrouw met een bleek gezicht in vormeloze kleren, het haar in een pickerig staartje. Opeens had hij haar kwalijk genomen dat ze geen strakke broeken droeg of grote oorringen en dat zij nooit eens gek stond te doen.

De dierentuin was gemakkelijk te vinden. ЗООПАРК stond er in grote letters boven de ingang; een makkie als je maar wist dat die 3 de Russische z was. Het woord КАССА op het houten huisje voor het hek verwaardigde hij zich niet eens meer hardop uit te spreken. Bij binnenkomst merkten ze meteen dat hun verwachtingen niet te hoog gespannen moesten zijn. Op een vereloze draaimolen draaiden wat kleine kinderen in de rondte naast een bar-buffet, waar ze even binnenliepen en in een oogopslag zagen dat er, behalve vette worst, blikjes en kauwgom, niets te krijgen was. Iets verderop lag een modderig vijvertje met besmeurde eenden, ganzen en steltlopers eromheen.

Er waren heel veel bruine beren. De beer was het symbool

van Rusland, zei zijn vader, dus daar bezuinigden ze niet op. Daarna kwamen de ijsberen, met z'n vieren op een armzalig eilandje, omringd door smerig, diepgroen water dat zijn sporen nagelaten had op hun vachten: beschimmelde kadetjes in een pan spinaziesoep. De pinguïns waren grappig en er waren twee driftig heen en weer lopende stekelvarkens, waarvan Ben, over een muurtje hangend, probeerde een in het hok liggende pen te pakken te krijgen, maar hij kon er niet bij en de beesten begonnen hun stekels naar hem op te zetten.

Er was weinig publiek in het park, maar er wandelde een oppasser met een kameel aan een touw, die wervend naar de kinderen keek. Een meisje van een jaar of zes mocht een ritje maken. Zijn vader vroeg of hij ook een keer wilde, wat hij natuurlijk honend afsloeg.

Er waren vossen, die als een ineengestremgelde kluwen lagen te slapen en wolven en hyena's die soepel en nerveus langs hun afrastering draafden. In kleine volières zaten trieste gieren en andere roofvogels eenzaam op hoge takken.

Ze stonden lang stil bij een piste met zand, waar in het midden een vrouw met een jonge kameel aan een lijn stond, terwijl langs de rand een ruiter op een bruin paard rondjes reed met een valk op zijn gehandschoende hand. Het kameeltje moest kennelijk leren om binnen een kleine cirkel rondjes te lopen, maar trok uit alle macht naar het langslopende paard toe. Ook toen na een tijdje de grote kameel voor het hek van de piste stond, bleef de enige in wie het jong belang stelde het paard. Ten slotte liet de verzorgster de lijn vieren, zodat het, struikelend op zijn hoge poten, achter het paard aan kon huppelen.

Ben kon zijn ogen niet afhouden van de vogel op de hand van de ruiter. De valk of havik droeg een leren kapje met een rood pluimpje bovenop. Misschien was hij ook nog jong en moest hij wennen aan het paard of aan het stilzitten op de hand van de ruiter; in elk geval maakte hij naast het stoethaspelige

kameeltje in zijn onbewogen rust een waardige, ja, koninklijke indruk. Ben had weleens plaatjes gezien over de valkenjacht vroeger, maar zulke vogels werden nu dus ook nog opgeleid. De ruiter deed, ondanks zijn spijkerbroek en poloshirt, door zijn fiere houding aan Tiuri denken.

Toen ze verderliepen voelde hij zich moe, alsof al het lopen in deze kolossale stad hem opeens in de schoenen zonk. Naast een afgeschoten hoekje waar een verloren struisvogel met griezelig gespierde tenen het onkruid tussen dode boompjes stond weg te krabben, gingen ze op een bank zitten en haalde Sylvia een paar repen chocola uit haar tas. Het was warm geworden, de zon scheen op hun ruggen en zijn vader zei dat het hier vredig was. Zijn reep was melk met hazelnoot, waar hij het meest van hield. De herfstvakantie was alweer bijna voorbij. Zouden de ansichtkaarten al aangekomen zijn?

'Hoever ben je nu in je boek?' vroeg Sylvia. 'Is die brief al bij de koning?'

'Bijna. Je mag niet zeggen hoe het afloopt!'

'Ik kijk wel uit. Je merkt zelf wel hoe verschrikkelijk het afloopt.'

'Ja, die Tiuri overleeft het niet, hè?' zei zijn vader.

'O, wat zijn jullie leuk.'

Volwassenen moesten zich niet bemoeien met de droomwereld die een boek in zijn hoofd gesponnen had. Tiuri's wereld was zijn wereld geworden, een dierbaar schaduwbestaan, alsof hij Tiuri's te laat geboren tweelingbroer was, die hij door de mist van de eeuwen heen bij de hand kon pakken. Daar moesten ze afblijven met hun grappen. Hij liep al vooruit naar de hoek van het park die ze nog niet gezien hadden.

Intussen was het met de stilte gedaan. Er was een groep of een schoolklas rumoerige kinderen gearriveerd. Er werd geschreeuwd, gejoeld, gelachen en een paar maal weerkaatste er een tot de orde roepende mannenstem tegen de berenrotsen. Er

stonden in dit deel van de tuin nog wat przewalskipaarden op een graslandje en een groepje steenbokken beklom een afgetrapt mini-gebergte. Wat terzijde, alsof het niet helemaal meer bij de dierentuin hoorde, was een nieuwe wal van natuursteen gemetseld, zo'n anderhalve meter hoog. Erachter stak herfstgeel loof uit.

'Pap, kom es!' riep hij. 'Een neushoorn!'

De neushoorn stond doodstil naast een boom, zijn zware achterhand, waaraan een grappig staartje met kwastje afhing, naar de muur gedraaid, zodat het even duurde, voordat hij zag dat het er een met twee horens was: een zwarte neushoorn. De voorste hoorn was flink lang, de achterste nog maar van halve hoogte. Zijn gerimpelde, leren wangen bewogen op en neer. Vlak bij hem was een hoop takken met groen blad neergelegd.

Sylvia en zijn vader waren naast hem komen staan.

'Net zo een als er in het museum hing,' zei Sylvia. 'Het arme beest! Die hoort over de Afrikaanse savannen te struinen en dan zetten ze hem aan de Finse golf neer.'

'Ja, wie wilde er nu per se naar de dierentuin?' zei zijn vader en hij las van een bordje dat het dier uit Kwazoele-Natal kwam en meedeed aan een internationaal dierentuinfokprogramma. Erg druk leek de neushoorn het nog niet te hebben met dat programma. In de uit natuursteen opgetrokken stal, waarvan de ijzeren schuifdeur openstond, zagen ze niets dat op de aanwezigheid van een tweede neushoorn wees. Het eerste inheemse Petersburgse neushoornjong zou nog even op zich laten wachten.

'Tenzij dit een zwanger vrouwtje is,' zei Sylvia slim. Zijn vader begon te lachen, alsof dat erg grappig was en zei: 'Dát zou kunnen.' Ben vond dat ze zich aanstelden.

Intussen was de schoolklas dichterbij gekomen en opeens waren ze omringd door vier, vijf voorlopers van de groep die op de muur afvlogen, er onmiddellijk tegenop klauterden en er

overheen gingen hangen. Jongens van elf of twaalf met verward haar en brutale, opgewonden gezichten.

'Rino... rino...' riepen ze.

Ze bleven met z'n drieën nog even staan kijken naar het dier, dat zijn logge poten verzet had en zich van de zijkant liet aanschouwen, maar Ben kon het niet laten naar de klas te kijken, die aanstormde als een naderende natuurramp. Een ramp waarvoor hij gevrijwaard zou blijven; het waren vreemde kinderen in een vreemd land, waarmee hij niets te maken had, die hem niet kenden en niet eens naar hem keken.

De achterhoede van de klas kwam er nu ook aan, gevolgd door een grijze man in een jack met een bundeltje papieren in zijn hand en een vrouw met een vlekkelig gezicht en nerveuze stem. De leerlingen dromden samen voor de muur en de grijze man begon in het Russisch iets te vertellen. Zijn vader en Sylvia liepen door, naar een gebouwtje met verlichte ramen, waarachter hij mieren, poppen of andere insecten vermoedde, maar hij bleef bij de muur hangen, alsof de vreemde klas een zuigende werking op hem uitoefende.

Er waren meer jongens dan meisjes. Net als in Amsterdam hadden de meesten een rugzakje om en veel van hen droegen hun jack met de mouwen om hun middel geknoopt. Erg goed luisteren deden ze niet. De zenuwachtige juf zag het blijkbaar als haar taak hen bij de les te houden. Ze siste met een boos gezicht en duwde tegen armen en schouders, maar de uitgelaten club had andere dingen aan zijn hoofd. Rood van het rennen stonden ze uit te dampen en, amper hun lachen inhoudend, huichelachtig over de muur te kijken, maar eigenlijk naar elkaar. De kern van het groepje bestond uit een paar plumpe jongens met opgeschoren haar – boeren, maakte Ben voor zichzelf uit – die een soort dierlijke vitaliteit uitstraalden, een bot vertoon van gezondheid en kracht. In hun midden stond een jongen met een rattengezicht een rugzak tegen zijn maag te druk-

ken op een manier die hij herkende: dat was niet zijn eigen rugzak. Bens ogen zochten de groep af en stuitten op een lijzige jongen met krulhaar schuin achter de boze juf. Die jongen had geen rugzak om en tuurde met gemaakte belangstelling in de richting van de neushoorn. Die manier van kijken – het maakt mij allemaal niks uit, hoor, jullie doen maar – herkende hij ook.

De meester was klaar met zijn verhaal, de groep week uit elkaar, kreeg nog wat vermaningen over zich heen en verspreidde zich. En nog maar net wandelden de onderwijzers, omringd door een aantal getrouwen, verder of de jongen die de rugzak tegen zijn buik hield, gooide die met een handige zwaai over naar een andere jongen, die er een omtrekkende beweging langs de krullenbol mee maakte. Deze riep iets, maar deed weinig moeite zijn tas te pakken te krijgen; dat stadium was hij blijkbaar al voorbij. En daar vloog de tas alweer naar een ander.

Ben leunde tegen de natuurstenen muur. Een eind verderop was Sylvia in een komieke pose naast een beeldje gaan staan en hij zag zijn vader de juiste afstand zoeken met zijn camera. Hij zou dadelijk naar ze toelopen, maar er was iets wat hem tegenhield. Rechts van hem stonden twee meisjes van zijn leeftijd, die zich niets aantrokken van het rumoerige gedoe met de rugzak, het was niet eens duidelijk of ze wel bij de klas hoorden. Het ene meisje, in een paars sportpak, zette een voet op het stenen randje rond een boom en bukte zich om haar veters te strikken. Aan haar was niets bijzonders. De ander was een wonderlijk meisje: lang, tener en bleek, en terwijl alle andere meisjes broeken aanhadden, droeg zij een grijze rok met een grijze, wollen mailot eronder en een lange, blauwe sjaal om haar middel geknoopt. Maar het opmerkelijkst was haar haardracht: onder een klein witwollen mutsje kwamen rossige vlechten uit, in een rol om haar oren gedraaid als ouderwetse koptelefoons. Zo hadden Amsterdamse meisjes hun haar nooit. Terwijl haar

vriendin met haar veters bezig was, liep zij op de muur af en staarde peinzend naar de neushoorn, zich onbewust van zijn blik. Ze had een mooi, recht neusje en een heel witte hals. Toen ze een paar dagen geleden op de Nevsky Prospect gelopen hadden, hadden zijn vader en Sylvia gevonden dat er veel mooie meisjes in Sint-Petersburg waren en dat ze er modieus bijliepen. Hijzelf had over dat laatste geen mening, maar hij zag wel dat dit beslist geen hip meisje was. Ze leek eerder van een oude foto gestapt. Zijn oma had hem weleens foto's laten zien van haar moeder, toen die nog een meisje was, en zó ongeveer had zijn overgrootmoeder eruitgezien.

Alsof ze zijn gedachten raadde, draaide het meisje haar hoofd in zijn richting, keek hem recht aan en leek te glimlachen – wat hem in grote verwarring bracht. Op hetzelfde moment plofte de rugzak een paar meter bij hem vandaan op de grond. De slome jongen, die niet ver weg stond, had het niet eens meteen in de gaten, het duurde een paar seconden voordat hij op een drafje kwam aanzetten. Tot de snelle rat hem de pas afsneed en op de tas toe rende.

In een impuls liep Ben, onverschillig alsof het eigenlijk beneden zijn waardigheid was partij te zijn in zo'n kinderachtig spelletje, op de rugzak af om hem aan de eigenaar terug te geven. Maar de rat was eerder: ze stootten bijna hun hoofden tegen elkaar, toen ze allebei bukten. De jongen wierp hem een vernietigende blik toe, voordat hij weer met de tas wegrende. Waar bemoeide hij zich mee?

Hij keek snel of het meisje het had gezien, maar ze liet niets merken en om zijn gezicht te redden begon hij zijn jas en broekzakken te doorzoeken, alsof hij opeens iets miste. De vriendin riep wat en ze keerde zich om en liep terug zonder nog naar hem te kijken. Er trok een onbekend soort spijt door hem heen, spijt dat ze wegliep, dat hij haar niet kende en ook nooit zou leren kennen. Een gevoel dat vaag verband hield met dat

rechte neusje en de witte hals, en ook met de dingen die hij met Klaske en Debbie had gedaan.

De jongen met de krullen stond nu hijgend en verhit bij hem in de buurt, maar ze vermeden naar elkaar te kijken. De pestkoppen met de tas waren weer naderbij gekomen en net toen hij zich achteloos uit de voeten wilde maken om naar zijn vader en Sylvia te lopen, vloog de tas met een reusachtige boog over hem heen en kwam met een doffe plof achter de muur van het neushoornverblijf terecht.

Het zou misschien wel nooit precies duidelijk worden waarom hij het had gedaan. Om die jongen te helpen? Wat kon hem een wildvreemde Russische sukkel schelen? Omdat die rattenkop hem zo vuil aangekeken had en de verre worp over de muur natuurlijk als reactie op zijn bemoeizucht was bedoeld? Omdat de uitdaging niet zomaar een uitdaging was, maar een oorlogsverklaring? Dat was overdreven, maar de waaghalzige gooi van de rugzak óver de muur was behalve tegen de lijkzige jongen ook tegen hem gericht, en daarmee was hij door deze onbekende jongens op één lijn gesteld met de slomerik, de zielepiet, alsof hij diens gezelschap had gezocht. Natuurlijk: hij had wijzer moeten zijn. Achteraf bedacht hij dat iemand van het dierentuinpersoneel gemakkelijk met een lange haak die tas opgevist zou kunnen hebben. Maar daar dacht hij op dat moment niet aan.

Wel was duidelijk dat het alles te maken had met deze vreemde stad waar niemand hem kende, waar hij niets te verliezen had, alleen maar te winnen. In Artis zou hij het nooit gedaan hebben. En de bliksemsnelle inschatting dat hij die muur aankon, speelde een rol. Rennen kon hij niet, maar springen en klimmen heel goed. Als hij eerlijk was, moest hij bovendien toegeven dat hij het gevaar doodgewoon onderschat had. De logge neushoorn die daar maar een beetje stond te suffen in de zon,

met z'n kont naar het publiek, had hij meer als symbool van gevaar dan als reëel gevaar gezien. Dat beest keek niet op of om. Die neushoorn had – als hij echt heel eerlijk was – vooral gefungeerd als presenteerblaadje, waarop de omstanders zijn heldendom aangeboden zouden krijgen.

Na de worp klonk uit de gelederen van de tegenstander een opgetogen, maar ingehouden gejoel en ze keken allemaal naar de kant die de meester en de juf op gelopen waren. De eigenaar van de rugzak liep naar de muur. Ben keek met hem mee: de rugzak lag ruim drie meter achter de muur in de herfstbladeren. Voor het eerst keek de Russische jongen hem met hulpeloze ogen aan. Iets tegen hem zeggen had geen zin, hij zou het niet verstaan.

Terwijl hij zijn jack uittrok, flitste even de gedachte door hem heen dat het rood van zijn T-shirt misschien niet de gunstigste kleur was voor deze actie, maar toen sprong hij onder de verblufte ogen van de jongen al tegen de muur op. Hij vond steun voor zijn rechterbeen, daarna voor zijn linker, en zat er even later schrijlings bovenop. De jongen stond met afzakken-de kin omhoog te kijken en achter hem waren de andere jongens al roepend naderbij gekomen.

'Hou mijn jas vast,' zei hij, gebiedend op zijn jack wijzend. Straks gingen die etterbakken daar nog mee aan de haal! De jongen deed het meteen. Ben wierp even een blik op zijn vader en Sylvia, die met fotograferen bezig waren en niet zijn kant opkeken. De twee leraren keken nu achterom.

Hij richtte zijn aandacht op de neushoorn. Het beest stond nog steeds bij de groene takken, met zijn kop van hem afgewend, en schraapte loom met een voorpoot over de aarde. Dat er een rugzak in zijn territorium lag, scheen hij niet opgemerkt te hebben. Er viel nu geen tijd te verliezen. Maar hij zag dat de

grond aan de andere kant van de muur ruller en wat lager was dan aan de bezoekerskant, waar het glad aangestampt was. Het neushoornverblijf liep op vanuit een geul achter de muur, die goeddeels gevuld was met droog herfstblad; geruisloos neerkomen zou dus niet gaan. Als hij nu niet opschoot, zat hij hier voor paal.

Hij zwaaide zijn rechterbeen bij, liet zich ruggelings langs de stenen glijden en landde met licht geknisper in de dorre bladeren. De neushoorn bewoog niet. Zag hij wel wat met die kleine oogjes? Nu de tas pakken. Behoedzaam zette hij een paar stappen voorwaarts en greep de tas aan een van de riemen. Achterwaarts, ongeveer in zijn eigen voetstappen, stapte hij terug tot aan de muur, waarachter opgewonden stemmen klonken, draaide zich om en hield de rugzak omhoog. Hij kon nu niet meer over de muur heen kijken, maar zag een hele rij gezichten en handen boven zich: de Russische jongens waren tegen de muur opgeklauterd; een enkeling zat er al bovenop. De krullenbol zag hij er in de gauwigheid niet tussen, maar die moest nu zelf maar zorgen dat hij zijn tas te pakken kreeg, dat was zijn verantwoordelijkheid niet meer.

'Aanpakken, lullo's, here it comes,' riep hij gedempt, om het beest niet te alarmeren, en hij duwde de tas zo hoog mogelijk tegen de muur, waar hij dadelijk aangepakt werd.

Zonder nog naar de neushoorn te kijken, zette hij zich in de beste positie om weer tegen de muur op te springen. De jongens stonden opgewonden te roepen. Ze zullen me toch niet terugduwen, schoot er door hem heen, in een kort maar hels visioen van een jongen die probeert uit een leeuwenkuil te ontsnappen, terwijl de grijnzende omstanders op zijn handen trappen. Nee, dat deden ze natuurlijk niet, maar het beeld joeg hem even zo'n angst aan dat hij treuzelde en niet naar boven wilde kijken. Toen zette hij zich af, sprong tegen de muur, zocht steun voor zijn voeten en probeerde met zijn handen de uitste-

kende steenbrokken te bereiken die hem genoeg houvast boden om tegen de muur gekleefd te blijven hangen.

Maar zijn sprong mislukte. De zachte ondergrond van bladeren in de geul was niet geschikt voor de juiste afzet, zijn handen grepen mis, zijn polsen en onderarmen schaafden langs de blokken en hij viel terug op het bladerdek en rolde meteen om. Instinctief bleef hij een moment doodstil liggen, zich opeens hevig bewust van zijn rode T-shirt en de heftige bewegingen die hij aan de binnenkant van de muur had veroorzaakt. Boven zijn hoofd klonk geschreeuw in het Russisch, maar zijn brein signaleerde ook kreten als 'Come on, American' en 'Get up, man!' terwijl een volwassen mannenstem, waarin hij de leraar herkende, kwade commando's riep.

Toen hij zijn hoofd oprichtte en naar de neushoorn keek, merkte hij pas dat zijn bril afgevallen was, maar hij zag hem nergens liggen. Een stuk vager zag hij nu hoe de neushoorn zich met zijn kop in zijn richting gedraaid had en niet meer met zijn kaken maalde. De kleine oogjes waren haast onzichtbaar, maar de grote neusgaten stonden wijd opengesperd en hij hoorde het dier snel achter elkaar snuiven. Bovendien bracht het zijn kop langzaam naar beneden, alsof het zijn uiterste best deed om, loensend langs de voorste hoorn heen, zoveel mogelijk van de indringer in het vizier te krijgen.

Het eerste dat in hem opkwam was dat hij hier in het midden van de muur het gemakkelijkste doelwit was: het beest hoefde alleen maar vooruit te stormen. En laag gebukt alsof hij wilde veranderen in een onaanzienlijk insect, begon hij naar de linkerhoek te sluipen, ten prooi aan een moordende twijfel of dat wel slim was. Was het niet verstandiger om roerloos te blijven staan? Maar hij durfde niet meer van tactiek te veranderen en liep blind door tot in de hoek, waar een paar grote drollen lagen. Hier kon hij gemakkelijker omhoog klimmen.

De neushoorn had zijn kop met hem meegedraaid, en

stampte met zijn rechtersvoorhoef op de grond. O, shit, naar deze hoek lopen was juist het stomste dat hij had kunnen doen! Neushoorns waren niet snel wendbaar, dus als hij in het midden was blijven staan, had hij op het kritieke moment naar links of rechts kunnen springen. Nu had hij zichzelf in de hoek gedrongen.

Een blinde paniek barstte uit al zijn poriën. Tegelijkertijd flitste de gedachte aan zijn moeder door zijn hoofd: zijn moeder, die zich nergens van bewust was op dit moment. Klaske, die hoorde dat hij dood was, dook op en de meester, Jim en Raoul, Humphrey, Thijs, allemaal tegelijk. Ik ben nog maar tien, riep hij geluidloos tegen niemand in het bijzonder.

Boven zijn hoofd hoorde hij de bevelende stem van de leraar en het gejammer van de juf, maar zijn ogen waren zo aan de neushoorn gekluisterd dat hij het niet waagde omhoog te kijken, alsof het van belang was de aanval, als die kwam, te zien aankomen. Hij keek toch omhoog toen er iemand driftig met iets hards tegen de muur sloeg. Het was de leraar die het gebogen handvat van een paraplu op hem toestak en hem iets toeriep. Naast hem hing een van de jongens met opgeschoren koppen en hield een geblokte handdoek over de rand van de muur. En daar verscheen ook een blauwe sjaal die hem bekend voorkwam.

Zo trekken ze nog meer de aandacht van het beest, was zijn eerste gedachte, maar meteen begreep hij dat hij moest handelen. Op het moment dat hij, met de dood in het hart, voor de tweede keer de neushoorn zijn rug toekeerde en zich klaarmaakte voor de sprong, hoorde hij aan de andere kant van de muur een krachtig 'godverdomme'. Zijn vader. Hij sprong de hoek in, kreeg met zijn linkerhand de geblokte handdoek te pakken, zocht steun voor zijn voeten en maakte zijn rechterhand vrij van de muur om de paraplu te grijpen. Het handvat brak onmiddellijk af.

Er werd gegild. Doordat hij scheef viel, verloor zijn rechter-

voet het houvast op het blok steen waarop hij gesteund had en kwam hij als een mismaakte hagedis tegen de muur te hangen, met zijn volle gewicht aan de handdoek, waaraan uit alle macht werd getrokken. Langs zijn uitgestrekte linkerarm keek hij omhoog naar het stuk textiel en verwonderde zich erover dat hij zelfs zonder bril zag dat het een kaal en dun geworden handdoek met scheurtjes was. Het soort handdoek dat moeders aan kinderen meegeven naar gym of het zwembad, omdat ze die toch maar kwijtraken of in hun tas laten verschimmelen. Van deze handdoek hing nu zijn leven af. Zijn rechervoet vond weer een richeltje en nu danste de blauwe sjaal op zijn tegen de muur geklemde rechterhand.

'Ben,' brulde zijn vader, 'pak vast!'

Hij greep de sjaal en voelde hoe hij naar boven getrokken werd; zijn voeten liepen tegen de muur mee. Op het moment dat zijn vaders beide handen zich om zijn rechterarm knelden, dreunde de grond achter hem en een fractie van een seconde later klonk er een doffe klap en trilde de muur. Van die klap zou hij later soms nog wakker schrikken uit een nachtmerrie.

Zijn vaders asgrauwe gezicht maakte meer indruk dan de woedende ogen van de leraar, die nog met de paraplu zonder handvat in handen stond, en de onthutste gezichten van de Russische jongens die beurtelings naar hem en de neushoorn starden. Hun blik volgend zag hij dat de voorste hoorn van het dier tot op de wortel gespleten en grotendeels afgebroken was. Een diepe ontzetting liet hem plotseling over zijn hele lijf rillen.

'Godver-de-godver, klootzak!' begon zijn vader schor, terwijl hij de bloedende schrammen op Bens onderarmen bekeek, 'wat is er gebeurd?!'

De leraar kwam op hem af en vroeg: 'Boy, are you crazy?' En tegen zijn vader: 'Are you his father?'

Toen sloeg Sylvia haar armen om hem heen. Zijn vader raakte in gesprek met de leraar. De jongen met de krullen stond opeens naast Ben en reikte hem zwigend zijn jack aan. De tas waarom het allemaal begonnen was, hing weer op zijn rug alsof er nooit iets mee gebeurd was. Sylvia nam het jack aan, hing het om zijn schouders en begon met papieren zakdoekjes zijn polsen te betten.

Nu pas kwam er een dierenoppasser aanhollen, blijkbaar door andere bezoekers gewaarschuwd. Hij hield voor de muur halt, keek naar de neushoorn, die massief en verwaasd midden in zijn verblijf stond, en vervolgens recht naar beneden, waar de afgebroken hoorn moest liggen, waarvoor de schooljongens in kluitjes over de muur hingen. Een paar jongens lichtten hem dadelijk gretig in, waarop de man naar de leraar toeliep, die, op Ben wijzend, nogmaals vertelde wat er gebeurd was. Zijn vader probeerde er in het Engels tussen te komen, maar dat verstond de oppasser niet. De lerares kwam er ook bij staan en bekeek Ben of hij van Mars kwam.

'Ben,' zei zijn vader, 'ben jij zélf over die muur geklommen? Om een tas te pakken?'

'Ja,' zei hij kleintjes.

'Maar dat was jouw tas toch niet?'

Alsof het voor zijn eigen tas wel had gemogen.

'Heb je... ben je nou helemaal stapelgek geworden?'

'Nee. Ja. Nee.'

'Je had dood kunnen zijn, jongen! Besef je dat?'

Van kwaadheid kreeg zijn vader weer kleur op zijn gezicht. 'Snap jij daar iets van?' vroeg hij aan Sylvia.

De oppasser haalde een mobiel uit de zak van zijn overall en begon te bellen.

'Kom maar even op die bank zitten,' zei Sylvia en ze trok hem mee naar een bank een eindje verderop, waar ze een blikje lauwe cola voor hem uit haar tas haalde. Toen hij het opengemaakt

had en aan zijn mond zette, moest hij zijn best doen zijn tanden niet tegen het blikje te laten klapperen. Sylvia kneep door zijn jack heen in zijn bovenarm.

'We zijn ons rotgeschrokken,' zei ze. 'Ik dacht dat Jasper gek werd! Dat hij er ook in zou springen!'

De klas was samengegroept rond de pratende volwassenen, maar een aantal jongens stond van een afstandje belangstellend naar hem te kijken, onder andere de knaap met de opgeschoren kop, die hem de geblokte handdoek had toegestoken; die hield hij nog steeds vast. Ben ving even zijn blik en de jongen grijnsde breed. Voor het eerst voelde hij een vleugje triomf.

Hij probeerde onopvallend rond te kijken of hij de blauwe sjaal ook ergens zag, maar die viel nergens meer te bekennen. Wel zag hij het meisje in het paarse trainingspak, dat daarnet haar veters had vastgeknoopt. Ze stond wat verloren terzijde, alsof ze niemand had om mee te praten. Waar was haar vriendin?

Intussen was er een kordate man in een colbertje aan komen lopen, die zich bij de oppasser voegde, de handen van de anderen schudde en samen met de hele klik naar de muur liep om naar de neushoorn en de afgebroken hoorn te kijken. Zijn vader raakte in een druk gesprek verwickeld.

'Je bent je bril kwijt,' zei Sylvia.

'Die ligt daar nog.'

'Hoe haalde je dat nou in je hoofd? Waarom heb je dat gedaan?'

'Ze waren die gozer aan het pesten en hadden zijn tas over de muur gegooid. Die wou ik alleen maar even pakken en aan hem teruggeven.'

'Je bedoelt: je wilde de bink uithangen.'

'Ja. Nee. Ja.'

'Nou,' zei Sylvia, 'dat heb je dan gedaan.'

In het kantoortje, waar de man met het colbertje hen mee naartoe had meegenomen, kregen zijn vader en Sylvia een kop koffie en hij een glas water. Een vrouw die achter een computer zat toen ze binnenkwamen, haalde pleisters en jodium tevoorschijn en verzorgde de schrammen op zijn onderarmen. Hij vertrok geen spier. Even later kwam de oppasser binnen met zijn bril, die onbeschadigd bleek. Met een hark achter de muur vandaan gevist, begrepen ze. Ben zette hem dankbaar op en zag alles weer scherp. De directeur presenteerde zijn vader een sigaret. Pas toen Sylvia met een handgebaar bedankte en de man zichzelf en zijn vader vuur gaf, realiseerde hij zich dat zijn vader rookte. Geen haar op zijn hoofd die eraan dacht er iets van te zeggen. Deze sigaret viel buiten alle beloften. Ook Sylvia zat er met een stalen gezicht naar te kijken. Zijn vader had geruime tijd nodig om in overleg met de dierentuindirecteur een formulier in te vullen, waarbij steeds het woord 'insurance' viel.

'Ze willen proberen de kosten op mijn WA-verzekering te verhalen,' zei hij terzijde naar Sylvia. 'Dat beest kan een hersenschudding hebben opgelopen en hij is die hoorn kwijt. Daar willen ze natuurlijk uitslepen wat erin zit. Ze hebben hier nou niet bepaald geld te veel.'

Ben bleef stil zitten en dronk zijn glas water leeg. Ook toen de man met het colbertje alweer grappen begon te maken in een Engels dat hij slecht begreep, wist hij niet wat hij moest zeggen. Bij het weggaan zei hij: 'I'm very sorry,' en hij bedankte de vrouw van de pleisters. Ze drukten elkaar allemaal de hand en Ben kreeg een kalendertje van de dierentuin mee. Om nog eens aan je 'fat girlfriend' te denken, voegde de directeur eraan toe, waarom ze allemaal moesten lachen. Girlfriend, omdat de neushoorn een vrouwtje was.

Toen hij tussen Sylvia en zijn vader alweer in de buurt van de bruine beren liep, zei hij timide: 'Het spijt me heel erg, pap.'

Zijn vader bleef staan en keek hem aan.

'Ik dacht dat ik een hartaanval kreeg!' zei hij. Hij sloeg zijn armen om Ben heen en drukte hem zo hard tegen zijn jas dat zijn bril alsnog geplet dreigde te worden.

'Hoe kwam je aan die blauwe sjaal?'

'Die sjaal? Die drukte iemand me in handen.'

'Wie dan?'

'Al sla je me dood, jongen! Niet op gelet.'

Zodra ze 's ochtends beneden kwam, sloop Bregtje naar tantes naaikastje. In de onderste lade, waar de spullen bewaard werden die ooit nog eens van pas zouden kunnen komen, wist ze een oud, bruin bellenkoord te liggen, dat ze onder haar rok stopte. Ze liep ermee naar de zolder, waar niemand was, en liet zich op haar strozak vallen. Het kwastje aan het bellenkoord bestond uit een klosje waaromheen bruine zijde getrokken was die onderaan in franje uitliep. Het klosje was bestikt met zilverbrokaat dat glinsterde in het ochtendlicht door het dakraam; een paar draden liepen door in de franje. Het was een heel gepruts om de zilverdraden met haar kleine schaar los te tornen en weg te knippen, maar uiteindelijk viel er geen glinstering meer te zien. Kordaat knipte ze het koord zo'n dertig centimeter boven het kwastje af. Ze trok wat appeltjes van de lijnen, verstopte ze samen met het koord in haar schort en ging weer naar beneden.

De deur van Hendriks kamer op de eerste verdieping stond op een kier, dus daar kon ze binnenlopen. Hendrik zat, nog in nachthemd, op de vloer voor zijn boekenkast. Naast hem een houten kistje met opgezette vogels en voor hem een dik boek, opengeslagen bij een kleurige plaat van een klein, rood vogeltje met vliedervleugels en een lange, dunne snavel.

'Weleens een kolibri gezien?' vroeg hij toen hij haar zag. 'Dit is er een. En dit ook.'

Zijn handen waren koud geworden; hij stak ze in zijn zakken en vond in de linker het neushoornkompasje. De trillende naald vormde een kaarsrechte lijn tussen zijn huis en dat aan de overkant. Zijn moeder verscheen voor het raam. Als het eten klaar was, ging ze vaak even naar buiten staan kijken. Toen ze zijn kant op keek, zag ze hem en zwaaide. Hij zwaaide terug. Nu zou ze zo meteen, als hij binnenkwam, vragen: wat stond je daar op de brug te doen?

Maar hij zag haar al niet meer. Over een minuut zou hij naar binnen gaan, nu staarde hij nog even over het water naar de rode gloed die tussen de bomen hing en werd hij opgetild door een golfje tijd dat hem meevoerde, niet naar het verleden, maar naar de toekomst. Een toekomst waar zijn moeder niet was. Los van haar zweefde hij in een nieuwe gedaante – nog jong en toch ouder en wijzer – door een ruimte die niet alleen de Bloemgracht omspande of Amsterdam, maar heel Europa, de hele wereld. En er zweefde iemand met hem mee: een meisje van wie niet duidelijk werd of het Klaske was of het meisje met de blauwe sjaal. Hij kon haar niet zien of aanraken, maar ze was er, ergens in dat nieuwe universum.

Op de twintigste mei van het jaar 1704, een stralende zondag, hield Bregtje Sweers in de Westerkerk in Amsterdam te midden van de voltallige familie Ruysch haar achterneef Rense Jacobus Pool ten doop. Alle burens en kennissen van de Bloemgracht waren aanwezig, behalve Haesje, die aan de rode loop gestorven was. Voor haar uitvaartdienst was men hier twee maanden geleden nog bijeen geweest.

Bregtje droeg voor het eerst in haar leven een zijden japon en een bijbehorend zijden mutsje. De zuigeling was gewikkeld in het geborduurde doopkleed waarin ook zijn moeder, tantes en ooms en broers en zusjes ten doop gehouden waren. Het oudste zusje hield een tuil meiklokjes op. Wat de predikant zei tijdens de plechtigheid en het gebed ontging Bregtje, maar toen ze met haar neef naar het doopvont liep, rechte ze haar rug en hief het kind ferm vooruit in het licht van de doopkaarsen. De predikant bleek meer van de richting van de wassing dan van de besprenkeling en de jonge Rens demonstreerde het kerkvolk een paar longen als van een bootwerker. Na afloop van de dienst legde de predikant een hand op Bregtjes hoofd en zei dat ze een kloeke jongedochter was.

De kerk stroomde leeg en de familie Ruysch bleef buiten op het zonovergoten plein met genodigden en buurtgenoten staan praten. Bregtje stond naast Rachel, die in gesprek was met Ma-

ria Sibylla Merian, die Bregtje de laatste twee maanden goed had leren kennen. Mevrouw Merian was pas teruggekeerd uit een ver land dat Suriname heette, waar ze een mysterieuze ziekte had opgelopen, die haar echter niet belette twee of drie middagen per week in het kabinet van Frederik Ruysch de vlinderen insectencollectie te komen tekenen, de laatste tijd met Bregtje in opleiding naast zich. De dag tevoren nog hadden ze een zwartrokje met zilveren spiraalsnuit getekend en een reuzensprinkhaan met smaragdgroen lijf en elfenvleugels. Vooral omdat Rachel nog geen tijd voor haar had – ze moest een groot werk voor de Duitse keurvorst Von der Pfalz maken –, genoot Bregtje van de lessen van ‘Frau Merian’ en legde ze het er bij oom Ruysch op aan om daarna nog alleen in het kabinet te mogen verdertekenen. Ze zou toch de hele verzameling vastleggen? En haar oom vertrouwde haar en liet haar met een gerust hart in het heiligdom achter.

De kerkgangers verspreidden zich naar alle kanten, het plein werd leger. Nelie en Gradus waren al weg. Het gezin Pool begaf zich op weg naar de Wolvenstraat om het doopmaal te gaan voorbereiden, bij welke gelegenheid Bregtje haar pillegift aan de kleine Rens zou aanbieden. Op hun gemak wandelden de Ruyschen de kant van de Bloemgracht uit, Bregtje bij Hendrik aan de arm, Aaltje en haar moeder een eind achter hen. Op het moment dat ze over de Prinsengrachtbrug gingen, kwam er vanaf de Rozengracht een man aanlopen. Bregtje herkende hem direct aan de zwarte jas en hoed en zijn loop als kreupele vlermuis. Even klemde ze zich aan Hendrik vast, maar ze herstelde zich toen die vragend opzijkte. Onder het zijden kapje leken honderd spelden in haar hoofdhuid gezet te worden en haar hart bonkte tegen haar ribben. De man had haar ook gezien. Ze ving een glimp op van kleine, gejaagde ogen onder de hoedrand, in een gezicht dat niet bleek was, maar van een vlekkerig en korsterig paars en roze, dat in zijn hals doorliep – het

paars van diepe wonden en het roze van nieuw aangegroeide huid. Wat nog de meeste indruk maakte, was de schuwheid waarmee hij zijn ogen neersloeg en zich afwendde. Bregtje was in het voordeel, omringd door haar familie, hij was alleen, maar in de korte flits waarin ze zijn gezicht zag, had ze de bange lachheid van een schuldige hond waargenomen, een hond die vreest nog meer klappen te krijgen, en de moete die hij deed om haar niet te zien.

Het kleine stukje Prinsengracht dat ze moesten lopen was genoeg om tot rust te komen en toen ze linksaf de Bloemgracht zouden opgaan, werd haar aandacht alweer getrokken door een platte schuit met balen stro, die langzaam op de brug af gevaren kwam en waar de kinderen uit de buurt vanaf de kant op sprongen, zoals zijzelf ook dikwijls met Haesje had gedaan. Ze liet Hendrik los en liep naar het midden van de brug, waarop al een paar kinderen klaarstonden om zich op de strobalen te laten vallen. Tante Marie meende haar gedachten te raden en riep: ‘Albregtina, niet doen met je japon!’

Maar ze was helemaal niet van plan om te springen. Ze legde haar armen op de brugleuning, liet de schuit onder zich door varen en slaakte toen een diepe zucht van opluchting, alsof ze aan een groot onheil ontkomen was. De anderen waren al verder gelopen. Met de zon warm in haar rug keek ze over de Bloemgracht, eerst naar de overkant, waar de nieuwe huizen bijna af waren en daarna naar hun eigen kant. De bomen waren al zo groot, dat de roos, hoog in de gevel van hun huis, er nog maar net bovenuit kwam. Met haar ogen volgde ze de familie die daar liep. De lange, magere gestalten van oom en Hendrik, beiden bepruikt, de kordate stappen van tante en Lucretia en daarachter de lizige Aaltje, die haar moeder moest ondersteunen omdat die de kuilen in het wegdek niet zag.

Eén ondeelbaar ogenblik zag ze zichzelf zoals een overvliegende vogel haar zou kunnen zien, of misschien haar broer

Rens, als hij op ditzelfde ogenblik naar beneden keek: een meisje alleen op een brug, het zijden kapje glanzend in de zon, het gezicht beschaduwde, starend over de smalle gracht tussen twee rijen bomen.

Toen de familie voor het huis aangekomen was, ging de voordeur open, alsof Nelie daarachter had staan wachten. Tante, oom en Aaltje keken achterom en zagen haar staan. Ze renden snel achterna, sprong met opgetrokken rokken over de kuilen, en stapte als laatste het Huis met de Roos binnen, langs Nelie, die op haar had gewacht.

NAWOORD

In 2004 verscheen de biografie over Frederik Ruysch van historicus Luuc Kooijmans, getiteld *De doodskunstenaar* (Uitgeverij Bert Bakker). Dit inspirerende boek is de voornaamste bron voor deze roman geweest; de meeste feiten over Ruysch' leven en wetenschappelijk werk zijn eraan ontleend.

Sommige historische gegevens heb ik naar mijn hand gezet. Zo was bijvoorbeeld Ruysch' zoon Hendrik, die in dit boek nog in het ouderlijk huis woont, in 1704 al getrouwd en woonde hij zelfstandig. Ook heeft Ruysch nooit een rinoceros geprepareerd. In zijn tijd was er in de Nederlanden nog nooit een neushoorn vertoond. Het hier beschreven dier is afgeleid van Clara, de eerste neushoorn waarmee door Europa rondgereisd werd. Zij was eigendom van een Hollandse kapitein en stierf in 1758 in Londen.

Een groot deel van de 'natte' preparaten die Frederik Ruysch in 1717 aan tsaar Peter de Grote heeft verkocht, is tot op de dag van vandaag nog te zien in de Kunstkamera te Sint-Petersburg, waar de restauratie ervan nog steeds voortgaat. Een woord van dank is op zijn plaats aan Anna Radziun, conservatrice van de collectie, voor de vriendelijke ontvangst in de Kunstkamera, en vooral – voor zijn informatie en hulp – aan Willem J. Mulder, die regelmatig als restaurateur van dit Nederlands erfgoed in de Kunstkamera werkzaam is. / *Rascha Peper*